

ایران شناسان بسیاری در این کنفرانس دربارهٔ ماوراءالنهر و فرهنگ و تمدن مشترک آن با ایران و سایر کشورها سخن گفتند و به معرفی جنبه‌های مختلف این تمدن از خط و کتابت و نسخ خطی و کتابخانه‌ها گرفته تا ویژگی اختصاصی و بومی منطقه از نظر تاریخ و جغرافیا پرداختند و سخنان بسیاری دربارهٔ نسخه‌های خطی موجود در کتابخانه‌های ماوراءالنهر و اثرپذیری شاعران این حوزه از شاعران و نویسندگان بزرگ ایرانی چون فردوسی و نظامی و جامی به میان آمد.

گروه شرکت کننده ایرانی نیز با ارائه مقالاتی در حوزه‌های مختلف تاریخی، جغرافیایی و نسخ خطی حضوری چشمگیر داشت. این کنفرانس در ادامه نشست‌های میراث مشترک ایران با کشورهای دیگری چون هند با عنوان «میراث مشترک ایران و ماوراءالنهر» برگزار گردید. مدیر طرح میراث‌های مشترک در مرکز میراث مکتوب آقای ناصر گلباز است که با برنامه ریزی و دعوت از محققانی که تخصص یا مقالات مرتبط با آن حوزه را دارند جهت حضور و معرفی مشترکات فرهنگ ایرانی با دیگر فرهنگ‌هایی چون هند و عثمانی تلاش بسیار نموده است. تاکنون دو میراث مشترک هند و ماوراءالنهر برگزار گردیده و میراث مشترک عثمانی نیز در آینده‌ای نزدیک برگزار خواهد شد.

مرکز پژوهشی میراث مکتوب علاوه بر حضور و ارائه مقاله در این کنفرانس، به چاپ ضمیمه شماره ۱۲ آینه میراث با عنوان «گنجینه‌های دست‌نویس‌های اسلامی در ورارود و قفقاز» همّت گمارد. این کتاب که شامل اطلاعات بسیار با ارزشی از نسخ موجود در کتابخانه‌های آذربایجان، ارمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قرقیزستان، قزاقستان و گرجستان است در واقع ترجمه‌ای است از ۸ فصل کتاب «بررسی جهانی دست‌نویس‌های اسلامی» که با تصحیحات و افزوده‌هایی به مناسبت طرح «میراث مشترک ایران و ماوراءالنهر» و برگزاری سمینار بین‌المللی «نقش نسخه‌های خطی و کتابخانه‌ها در تاریخ و فرهنگ ایران و ماوراءالنهر» از سوی مرکز پژوهشی میراث

گزارش سمینار قزاقستان

فریبا افکاری

«کنفرانس بین‌المللی کتاب و میراث مکتوب در تاریخ و فرهنگ ملل ایران و آسیای مرکزی» در ۲۱ - ۲۲ نوامبر ۲۰۰۶ (۳۰ آبان و ۱ آذر ۸۵) در شهر آلماتی و در محل کتابخانه ملی قزاقستان با همکاری انستیتوی خاورشناسی وزارت آموزش و علم جمهوری قزاقستان، مرکز پژوهشی میراث مکتوب (ایران) و رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در قزاقستان، کتابخانه ملی جمهوری قزاقستان و مرکز مطالعات فرهنگی ایران و آسیای مرکزی برگزار گردید.

در این کنفرانس، ایران شناسان و محققینی از کشورهای تاجیکستان، ازبکستان، روسیه، ارمنستان، قرقیزستان شرکت داشتند. از ایران نیز گروهی متشکل از آقایان اکبر ایرانی، رئیس مرکز پژوهشی میراث مکتوب، دکتر منوچهر ستوده، استاد دانشگاه تهران، دکتر علی‌اشرف صادقی استاد دانشگاه تهران، آقای ناصر گلباز، مدیر بانک اطلاعاتی نمایه و خانم فریبا افکاری از کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران با ارائه مقاله حضور داشتند. سفارت و رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی در قزاقستان نیز در برگزاری این سمینار همکاری نزدیکی داشتند.

گزارش میراث

دوره دوم، سال اول، شماره سوم، آذر ۱۳۸۵

مجموعه شاه زند

اقلیت‌های دیگر اوکراینی، ازبک، آلمانی در آن وجود دارند. حدود ۵۸ درصد جمعیت این کشور مسلمان حنفی هستند و زبان متداول و رسمی قزاقستان، روسی است و زبان قزاقی زبان دولتی است.

کتابخانه ملی که محل برگزاری کنفرانس بود، حدود ۶ میلیون کتاب دارد که مجموعه نقیسی از نسخ خطی کتابهای نادر، چاپ سنگی و کتابهای کهن چاپ اروپایی و آسیایی را شامل می‌شود. سالنی از کتابخانه به برگزاری کنفرانس اختصاص یافته بود و این خود فرصتی بود برای بازدید از کتابخانه و دیدن نسل جوانی که هر روز صبح تا غروب برای استفاده از کتابخانه وارد این محیط می‌شدند. گروه شرکت کننده ایرانی نیز از بدو ورود مورد استقبال گرم رایزنی فرهنگی و سفارت ایران قرار گرفت آنان همچنین سخنرانان را از جهت امکانات فنی مورد نیاز برای ارائه مقاله یاری کردند.

بازدیدها:

پس از اتمام کنفرانس، گروه از قبل برنامه‌ای را جهت بازدید از برخی مکانهای تاریخی و فرهنگی ازبکستان تدارک دیده بود به همین مناسبت فردای آن روز با هواپیما به تاشکند رفته و از سوی رایزنی فرهنگی و سفارت جمهوری اسلامی ایران مورد استقبال گرم قرار گرفت. یکی از اقدامات بسیار مفید و جالب تهیه جزوه کوچکی بود که از سوی رایزنی فرهنگی منتشر شده بود که حاوی اطلاعات مفیدی در باب کشور ازبکستان و ویژگی‌های سیاسی و فرهنگی آن، مکانهای فرهنگی و هنری آن بود، از جمله فعالیت‌های فرهنگی که بدان پرداخته شده بود چاپ ترجمه ۴۸ عنوان کتاب از زبان فارسی به ازبکی بود که از آن میان می‌توان به ترجمه برخی متون ادبی و مشهور ایران هم چون: ترجمه مثنوی، خسرو و شیرین نظامی، دیوان امام علی، گلستان سعدی، غزلیات حافظ و منطق الطیر اشاره کرده که در

مکتوب منتشر گردید. این بخش از میراث و نسخ خطی ماوراءالنهر، تألیف دانشمندانی چون اولگاف، آکیموشکین و آنس باقی خالدوف است که با ترجمه و تصحیحات و افزوده‌هایی به همت آقای احمدرضا رحیمی‌ریسه فراهم و منتشر گردید و توسط آقای اکبر ایرانی در اختیار شرکت کنندگان در سمینار قرار گرفت که بسیار مورد توجه و استفاده آنان واقع شد. تعداد نسخ موجود در کتابخانه‌های ماوراءالنهر و قفقاز بیش از ۸۰۰۰۰ دست نویس است که تاکنون شناسایی شده است و طبعاً شامل نسخ خطی در دست افراد و کتابخانه‌های خصوصی و پراکنده نمی‌گردد.

چاپ مجموعه‌هایی از این دست علاوه بر اینکه بسیار ضروری و مفید بوده و از ملزومات تحقیقات نسخه‌شناسی و کتاب‌شناسی بشمار می‌رود، خود می‌تواند بخشی از طرح بزرگتری برای گردآوری و به روز نمودن اطلاعات کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی نسخ خطی پراکنده در کشورهای جهان و مقدمات تدوین نهایی «طرح فهرستگان مشترک دست نویس‌های اسلامی و دست نویس‌های آسیای مرکزی و...» قرار گیرد.

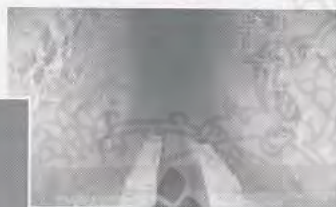
حضور در سمینار:

برای رسیدن به شهر آلمانی، از آنجا که پرواز مستقیمی از تهران وجود ندارد بناچار سه تن از گروه شرکت کننده با پرواز تهران - تاشکند - آلمانی و دو تن دیگر از طریق تهران - شارجه - آلمانی به قزاقستان وارد شدند. هنگام ورود به فرودگاه آلمانی، برف زیبایی تمام سطح شهر را پوشانده بود و سرمای زمستانی چند درجه زیر صفر بخوبی محسوس بود. خیابانهای وسیع و بسیار عریض و وجود درختان بسیار در حاشیه خیابانها و سطح شهر از ویژگی‌های شهر آلمانی است که گویا زمانی (۱۸۰ سال پیش) شهر که سابقاً جنگل سیب بوده است با نقشه شهرسازی دقیق خط کشی شده و درختان مناطقی که قرار است به شهر تبدیل شود قطع شده و مابقی حفظ گردیده است. بنابراین در تمام حواشی و اطراف شهر همچنان جنگل سیب قدیمی خودنمایی می‌کند و حال و هوای خاصی به شهر داده است. قزاقستان وسیع‌ترین کشور آسیای مرکزی است که با مساحتی حدود ۲/۷ میلیون کیلومتر مربع و ۱۵ میلیون نفر جمعیت، یکی از پنج کشور حاشیه دریای خزر است. آلمانی بزرگترین شهر و پایتخت سابق آن در جنوب شرقی این کشور است و مقصد هواپیمای بین‌المللی است. پایتخت جدید این کشور شهر «آستانه» است. ۵۵ درصد جمعیت قزاق، ۲۹ درصد روس و

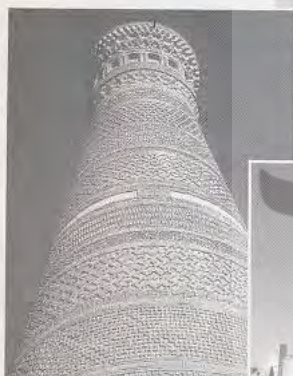

مقبره نوح بن منصور سامانی

نگردید و تنها خانم ثریا کریموا به ارائه برخی توضیحات درباره مؤسسه در بخش عمومی کتابخانه کفایت نمودند. این کتابخانه دارای گنجینه نفیسی از نسخ خطی و چاپ سنگی به زبانهای فارسی، عربی، ازبکی و ترکی است.

داخل رصدخانه الغ بیگ

مناره کلان

ریگستان

مسجد میر عرب

مقبره امیر تیمور

درب رصدخانه الغ بیگ

آشنایی ازبکان با فرهنگ و هنر ایرانی بسیار موثر است. گروه پس از ملاقات با سفیر و رایزن فرهنگی، بازدید خود را از مراکز تاریخی شهر تاشکند آغاز نمود. این مکانها عبارت بودند از:

۱) میدان و موزه امیر تیمور:

موزه‌ای است جدیدالاحداث درباره زندگی و سرگذشت امیر تیمور با ساختمانی زیبا و مجلل و معماری و تزئینات چشمگیر که متأسفانه از حیث محتوی، قدمت فراوانی ندارد و تعدادی نسخ خطی فارسی نیز در آن نگهداری می‌گردد.

۲) مجموعه مادر غمدیده و یادبود شهدای جنگ جهانی دوم (پارک استقلال):

مجموعه مادر غمدیده

این مجموعه دربردارنده نام حدود صد هزار تن از کسانی است که در جنگ کشته شده‌اند. نام این افراد بر لوح‌های برنجی زرد رنگ بزرگی که پشت و رو هستند، حک شده است و هم چون کتاب ایستاده‌ای قابل توریق است و در بالای هر خانه نام ولایتی که قربانیان متعلق به آن ولایت یا شهر هستند آمده است. مانند ولایت سمرقند، بخارا، روسیه، که بیش از ۱۷ ستون از آن متعلق به کشور ازبکستان است. این مجموعه ماندگار برای آیندگان و نسل جدید در حکم سندی تاریخی است تا بدانند چه افرادی در جنگ کشته شده‌اند و نام و نسبتشان چیست و از کجا بوده‌اند. آن سو تر آتشی همیشه روشن وجود دارد و مجسمه برنزی زنی نشسته و با چشمانی اشکبار و غمدیده به این قربانیان می‌نگرد.

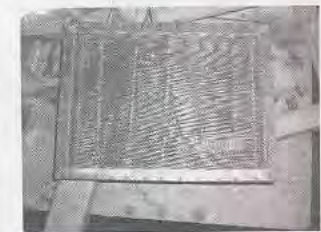
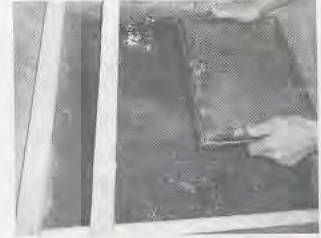
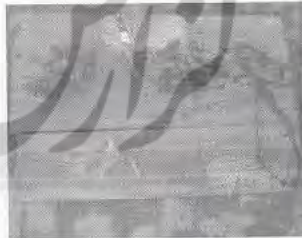
۳) بازدید از بخش عمومی کتابخانه مؤسسه خاورشناسی ابوریحان بیرونی:

متأسفانه بازدید از بخش خطی به دلیل برخی ناهماهنگی‌ها در کتابخانه مؤسسه ابوریحان امکان‌پذیر

قدیمی ترین نسخه موجود در کتابخانه قرآنی است متعلق به قرن ۳ هجری. فهرست بخشی از نسخ خطی کتابخانه در ۳ جلد زبان روسی منتشر شده است. اما تاکنون فهرست جامع و کاملی از نسخ خطی و چاپ سنگی آن منتشر نشده و تا امروز حدود ۱۰۰۰۰ نسخه فهرست نشده در آن نگهداری می شود.

هم چنین از مکان های تاریخی دیگری هم چون مدرسه میرعرب، مسجد مناره و کتابخانه کلان، مقبره شاه اسماعیل سامانی در بخارا و مجموعه ریگستان، مجموعه شاه زنده، (شامل آرامگاه پسرعموی پیامبر) با راهنمایی و توضیحات امام جمعه و خطیب شهر سمرقند آقای امید رستمی، رصدخانه الغ بیگ، مسجد بی بی خانم، موزه شهر سمرقند و بازار سنتی چهارسوی سمرقند بازدید به عمل آمد.

هم چنین بازدیدی علمی و بسیار جالب از یک کارگاه کاغذسازی سنتی که در حاشیه شهر سمرقند وجود داشت به عمل آمد. در این کارگاه که تمامی اسباب و وسایل آن هنوز به شیوه سنتی کار می کنند، کاغذ سمرقندی تولید می شود. در ابتدای در ورودی کارگاه آسیابی آبی با آب فراوانی که از میان علفزارها می گذرد و به آن می ریزد می چرخد و میله های چوبی که به چرخ این آسیاب متصل می باشد در داخل کارگاه در جایگاه کوچکی، پوست درخت توت را خرد کرده و می کوبند. در

داخل کارگاه چندین کارگر مشغول خیس کردن پودر درخت توت و عمل آوری آن، رد کردن الیاف توت از داخل توری های مخصوص، خشک نمودن آن بر روی کاغذ مخصوص و مهره کشی یا سنگ مهره هستند. جالب آنکه نقش آب یا واترمارک موجود در این توری ها که نام این کارگاه را بر روی کاغذهای سمرقندی با خط لاتین حک می کند، کلمه Miras است. آقای ایرانی پیشنهاد نمود تا در صورت امکان مرکز پژوهشی میراث مکتوب بتواند نمونه ای از چنین کارگاه آموزشی تولید کاغذ سمرقندی با تمامی ویژگی های سنتی آن در ایران بر پا نماید تا محققان ایرانی نیز با سیر تولید و تهیه کاغذ سمرقندی سنتی آشنا شوند. که امید است با فراهم شدن مقدمات اجرای آن بزودی در ایران عملی گردد.

از جمله نکات جالبی که در شهرهای سمرقند و بخارا با آن روبرو شدیم به گوش رسیدن لهجه شیرین فارسی دری در تمام نواحی شهر بود. از موزه و خیابان گرفته تا بازار و کتابخانه. تمامی مردم با زبان بیهقی و رودکی سخن می گفتند و برای ما صدای آشنایی بود که گویی چند صد سال به ورای تاریخ رفته ایم و از خلال متون کهن با ما سخن می گویند. سخن گفتن با لهجه تهرانی امروز ما نیز برای آنان جالب و شگفت انگیز بود.

نسخ خطی و چاپ سنگی ماوراءالنهری فراوانی در کوجه و بازار دست به دست می گردد و بیشتر رنگ و بوی بومی و مذهبی و تاریخی این مناطق را دارد که نشانگر وجود مجموعه های فراوان پراکنده ای است که هنوز در میان مردم وجود دارد و متولی قدرتمند دولتی برای گردآوری و سامان دهی آن وجود ندارد. ای کاش بودجه ای و تدبیری به کار بسته می شد تا این نسخ فارسی به گونه ای خریداری و گردآوری می گردید و فهرست نویسی می شد تا نشانی از آنها بر جای می ماند.

گروه پس از این بازدیدهای جالب و دیدنی دوشنبه دوم آذر به تهران بازگشت، باشد که برگزاری این گونه سمینارها مقدماتی برای تحقیقات مشترک و علمی بیشتر در آینده باشد ان شاء الله.

برنامه سخنرانی های سمینار:

برنامه روز اول با سخنان مدیر کل کتابخانه ملی جمهوری قزاقستان، آقای مراد عوض اف آغاز شد. وی برگزاری این سمینار را در راستای علاقه و حسن ظن دو کشور ایران و قزاقستان نسبت به گسترش روابط فرهنگی

سخنرانی‌هایی که به زبان فارسی ایراد می‌گردید، به زبان روسی برای مخاطبان ترجمه می‌نمود.

۱) دکتر منوچهر ستوده (ایران):

منوچهر ستوده

اولین سخنران علمی سمینار، آقای دکتر منوچهر ستوده، استاد دانشگاه تهران بود که سخنرانی خود را تحت عنوان «آثار تاریخی ویرارود و خوارزم» ایراد نمود. ایشان ضمن اشاره به تدریس و مطالعه ده ساله خود در مرکز مطالعات تاریخ و جغرافیا، گزارشات تحقیقات عینی خود را از منطقه آمودریا تا مرغاب

به سمع حاضران رساند. ایشان که با منطقه ماوراءالنهر کاملاً آشنا بوده و مطالعات و پژوهش‌های گسترده‌ای در این حوزه انجام داده است بسیاری از این مناطق را با پای پیاده پیموده و از آن عکس و فیلم تهیه کرده است و یادداشت‌های ارزشمندی درباره طبیعت، جغرافیا و تاریخ این منطقه نگاشته است و نتیجه سفر ۶۲ روزه خود را در قالب سه کتاب عرضه داشته که جلد اول آن منتشر گردیده و جلد دوم و سوم نیز بزودی منتشر خواهد شد.

آثار تاریخی ویرارود و خوارزم:

«آثار تاریخی ویرارود و خوارزم»، عنوان کلی مجموعه‌ای است که جلد اول آن، شامل مطالب مرتبط با سمرقند و خوارزم در سال ۱۳۸۴ خورشیدی، توسط بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار منتشر شده است.

نگارنده اثر، دکتر منوچهر ستوده، استاد دانشگاه تهران، سالها تدریس درس آسیای مرکزی و افغانستان را در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران بر عهده داشته و با احاطه علمی کافی وارد عرصه جغرافیایی تاریخی ویرارود شده است.

از سویی سفر چندین ساله ایشان به شمال ایران و تجربه نگارش مجموعه عظیم «از آستارا تا آستراآباد» نشانگر آشنایی و تبحر نگارنده در اینگونه پژوهش‌های میدانی است.

در این پژوهش که بخش مربوط به ترکستان آن در آینده نزدیک منتشر خواهد شد، در وهله اول به آثار و ابنیه بازمانده از گذشته تاریخی این منطقه و مطابقت دادن این مشاهدات با نوشته‌های تاریخی و جغرافیایی پیشین و در وهله بعدی مطالبی است که از نویسندگان پیشین راجع

بسیار ضروری و لازم دانست و آرزوی تداوم آن را نمود. وی هم چنین تأکید کرد که زبان فارسی امروز نیز در این خطه از آسیای میانه شنیده می‌شود و تمدن مشترک ایران و قزاقستان با اتکاء به گذشته غنی فرهنگی قابل گسترش است. او با اشاره به شاعرانی چون جامی و امیر علیشیرنویسی و دیگر شاعران فارسی زبان هم چون فردوسی، خیام، رودکی و حافظ که جایگاه ویژه‌ای در ادبیات آسیای مرکزی دارند به ادیبانی در قزاقستان که به زبان فارسی مطلب نگاشته‌اند تأکید نمود و تعداد ترجمه‌های فارسی در قزاقستان را بسیار دانست.

دومین سخنران مراسم افتتاحیه، آقای رامین میهمان پرست، سفیر ایران در قزاقستان بود که با تأکید بر پیشینه درخشان زبان فارسی بویژه در آسیای مرکزی و ماوراءالنهر پیشنهاد نمود تا گروه‌های تحقیقاتی تشکیل گردیده و به انجام پژوهش‌های مشترک مبادرت ورزند و هم چنین شرایطی برای اساتید و دانشجویان هر دو کشور برای انجام تحقیقات دانشگاهی بویژه در حوزه پایان نامه‌ها با تأکید بر نسخ خطی و احیاء متون برای تعامل مشترک فرهنگی ایجاد گردد.

حسن صفرخانی

آقای حسن صفرخانی، رایزن فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در قزاقستان نیز خواستار گسترش امور فرهنگی و برگزاری سمینارهای علمی و مبادلات فرهنگی گردید.

سپس کنفرانس برنامه علمی خود را رسماً با گزارش دبیر علمی کنفرانس دکتر صفر عبدالله آغاز نمود. ایشان که فارسی را بسیار روان و شیرین سخن می‌گفت به ادبیات فارسی و متون کهن علاقه و تسلط فراوان داشت و سخنرانی‌هایی را که به زبان ازبکی و روسی ایراد می‌گردید به زبان فارسی و

رئیس کتابخانه - صفر عبدالله، مترجم

برنامه بعد از ظهر پس از تنفس و صرف ناهار در ساعت ۱۴ ادامه یافت.

۴) دکتر علی اشرف صادقی (استاد دانشگاه تهران)

عنوان سخنرانی ایشان «شهر آشوب سیدای نسفی» بود.

سیدای نسفی شاعر قرن یازدهم هجری / هفدهم و اوایل قرن هجده میلادی است. وی اصلاً اهل نسف (قرشی امروز) بوده، اما در بخارا می‌زیسته است. دیوان کامل او را نخستین بار جابلقا دادعلی شایف در سال ۱۹۹۰ در دوشنبه به چاپ رساند. این دیوان دارای ۸۴۲۲ بیت است. در این دیوان یک شهر آشوب مشتمل بر ۳۱۰ بیت وجود دارد که در آن به تمام حرفه‌ها و پیشه‌های آن زمان ماوراءالنهر (ورارود) اشاره است. این شهر آشوب آئینه‌ای از وضع اجتماعی قرن یازدهم هجری در بخاراست و در آن واژه‌هایی به کار رفته که امروز بسیاری از آنها فراموش شده است. موضوع مقاله ایشان بررسی این واژه‌ها و نام پیشه‌هایی است که در این شهر آشوب آمده است بود.

۵) مؤمن اف: (معاون رئیس پژوهشگاه خاورشناسی وزارت آموزش و علوم جمهوری قزاقستان)

«نقش منابع فقهی در توسعه شعور این اقوام و ملل آسیای مرکزی.»

ایشان به این نکته اشاره کرد که آیا اندیشه‌های دینی در ماوراءالنهر ریشه دار بوده است یا خیر. وی هم چنین به دست نوشته‌هایی از محدثین استناد نمود که در ۱۸۳۲ در تاشکند یافته شده و زمینه‌های مذهبی شدن جامعه را فراهم آورده بودند. کتابهایی را به زبان ازبکی و روسی از سید قطب و حسن البنا و دیگران نیز ترجمه شده در گسترش این ایده مذهبی تاثیر فراوان داشته است.

۶) سانبایف: (نویسنده و مترجم قزاقی)

«وضع کتاب و کتابخوانی در قزاقستان»

ایشان در سخنرانی خود اظهار داشت که در دوره شوروی برای نشر عقاید کمونیستی تیراژ کتاب بسیار بالا بود. اما امروزه این تیراژ بسیار نزول یافته و بعضاً در برخی

به اماکن تاریخی و باستانی ذکر شده. اما امروزه اثری از این ابنیه و آثار در دست نیست.

در پژوهش‌های انجام شده، ابتدا از کهن‌ترین متون و اسناد و مدارک موجود، از جمله آثار مورخین و جغرافیدانان یونانی، و بررسی آنها آغاز شده و در ادامه، دیگر منابعی که در طور تاریخ در مورد این مناطق مطالبی در بردارند مورد بررسی قرار گرفته.

بررسی مذکور بر اساس مجموعه‌ای قابل توجه از عکس‌ها، فیلم‌ها و یادداشتهای مختلف راجع به تاریخ، جغرافیا و جغرافیای تاریخی منطقه و از خود آنجا گردآوری شده، به چاپ می‌رسد و در مجموعه منتشره، چاپ عکس‌های متعدد و با کیفیت خوب مکمل اطلاعاتی است که در متن کتاب نقل شده است.

۲) دکتر لاله ژاقسیلیق اف: (استاد دانشگاه فارابی قزاقستان)

«خط عربی، نشانگر فیض الهی»

درباره تجلی خداوند در تمام موجودات و حتی کلمات و حروف عربی صحبت کرد و همچنین به تحلیل ریشه‌های تاریخی، ادبی و تاثیر عرفان در ادبیات فارسی و رشد آن در ماوراءالنهر پرداخت. وی به لاله ژاقسیلیق اف تاثیر عرفان فارسی به هند و شبه قاره و اندیشه‌های عرفانی در ماوراءالنهر و بویژه به حسن دهلوی و مذهب چشتیه تأکید نمود.

۳) دکتر تانای اوا: (پژوهشگر ارشد انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم روسیه)

ایشان «درباره گردآوری کتابهای نادر کتابخانه ملی و برنامه‌های در حال انجام قزاقستان» و میراث فرهنگی سخنرانی کرد. وی ضمن تأکید بر بودجه اختصاصی که دولت قزاقستان برای گردآوری نسخه‌های خطی این کشور از سراسر دنیا به کتابخانه قزاقستان در اختیار نهاده است، گفت: «قصدم داریم تا تاریخ جامع قزاقستان را منتشر کنیم. در سال گذشته تعداد ۷۷ نسخه از کشورهای دیگر گردآوری شده و نمونه‌هایی از ترکیه و واتیکان بویژه برخی نامه‌های حاکمان که نشانگر ارتباط با واتیکان بوده است را نیز یافته و گردآورده‌ایم و امیدواریم بتوانیم از سایر کشورها نیز این منابع را گردآوری کنیم.»

نسخ تنها ۲۰۰ جلد کتاب منتشر می‌شود. ایشان بیشترین حجم کتابهای منتشره را در زمینه ترک‌شناسی و موضوعات مذهبی دانسته و معتقد است که تبدیل خط به سرلیک و لاتین بحران دیگری را ایجاد نموده است که بسیاری از نسخ قدیم قابل خواندن نمی‌باشد و بسیاری از این متون تاکنون چاپ و منتشر نشده است.

۷) دکتر جوهره بیگ نذری یف: (رئیس پژوهشگاه خاورشناسی و آثار خطی آکادمی علوم تاجیکستان)

«سطح مطالعات مربوط به دستنویس‌های محفوظ در گنجینه‌های خطی انستیتوی شرق‌شناسی تاجیکستان».

وی گفت تعداد ۵۷۵۰ نسخه خطی و بیش از ۶۰۰۰ نسخه چاپ سنگی در کتابخانه انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم تاجیکستان موجود است. این نسخ از کشورهای روسیه، ماوراءالنهر، قفقاز، شبه قاره و افغانستان می‌باشد و همانند گستره وسیع زبان فارسی در گذشته بسیاری از مناطق را در بر می‌گیرد. بوستان‌العارفین ابولیت سمرقندی، التفهیم ابوریحان بیرونی، کیمیای سعادت غزالی قدیمی‌ترین نسخه‌های این گنجینه کهن می‌باشند و از جمله مرقعات خوشنویس معروف، میرعلی هروی نیز در این کتابخانه موجود می‌باشد.

۸) اکبر ایرانی: (رئیس مرکز پژوهشی میراث مکتوب ایران)

«تأثیر زبان فارسی و فرهنگ ایران بر فرهنگ و زبان اقوام ترک نژاد آسیای مرکزی».

رئیس مرکز پژوهشی میراث مکتوب در ابتدای سخنان خود ضمن بیان اهمیت منطقه ماوراءالنهر به عنوان یکی از مراکز مهم نگه داری نسخ خطی، آسیای مرکزی را خاستگاه زبان و ادب فارسی در دوره نوین معرفی کرد و دلیل این امر را شناخته شدن اولین سبک ادبی در زبان فارسی به نام «سبک ترکستانی» دانست. وی در ادامه به بیان دیگر شواهد و دلایل تاریخی تأثیر فرهنگ و تمدن ایران بر نواحی مختلف ماوراءالنهر همچون شواهد ادبی که نشان از متأثر بودن از شاعران بزرگ ایرانی همچون فردوسی و سعدی و حافظ و مولوی و نظامی دارد و همچنین مشترکاتی در آداب و رسوم و حضور زنده زبان فارسی در نواحی مختلف ماوراءالنهر و هنر و معماری و دین مشترک، پرداخت.

وی همچنین با در اختیار نهادن اثری از آثار میراث مکتوب با عنوان «گنجینه‌های دستنویس‌های اسلامی در ورارود و قفقاز» که به ترجمه هشت فصل از فصول کتاب مهم بررسی جهانی دست نویس‌های اسلامی اختصاص دارد، سخنان خود را درباره نسخه‌های فارسی موجود در قزاقستان ادامه داد و گفت: در مرکز نسخه‌های خطی کتابخانه ملی قزاقستان و مرکز نسخه‌های خطی فرهنگستان علوم قزاقستان در آلماتی وجود دارد که یا فهرست نشده و یا به فارسی انتشار نیافته‌اند.

وی در پایان با تأکید بر طرح «میراث مشترک ایران و ماوراءالنهر» که از دو سال پیش از سوی مرکز پژوهشی میراث مکتوب پایه گذاری شده و آمادگی خود را جهت همکاری با آکادمی علوم و کتابخانه ملی قزاقستان با اهداف ذیل اعلام داشت:

۱. شناسایی مجموعه‌های شامل دستنویس‌های خطی در منطقه و عکس‌برداری و فهرست نویسی آنها
۲. برگزاری کارگاه آموزشی «آموزش نسخه‌شناسی، فهرست نگاری و تصحیح متون»
۳. مشارکت در انتشار فهرست‌های مجموعه‌ها و کتابخانه‌های فهرست نشده
۴. کمک در ترمیم نسخه‌های آسیب دیده در منطقه

۹) دکتر عالی یف: (رئیس بخش علمی - مطالعاتی، کتابخانه ملی جمهوری قزاقستان)

«تاریخ تأسیس کتابخانه‌ها در قزاقستان»

وی اظهار داشت که کتابخانه شهر فاراب در زمان ابوالخیر خان به دست نویسنده‌ای به نام «جانبی» شکل گرفت. مدارس علمی بسیاری که از گذشته‌های دور باقی مانده‌اند وجود دارند که در آن مریدان فراوانی درس می‌خوانده‌اند. در خیوه کتاب‌های چاپ سنگی بسیاری منتشر می‌شده است که در کتابخانه‌های آن وجود دارد. وی همچنین اطلاعاتی درباره کتابخانه‌های قزاقستان و مجموعه‌های آن بیان نمود.

۱۰) دکتر علی مردانف: (پژوهشگر ارشد پژوهشگاه خاورشناسی و آثار خطی آکادمی علوم تاجیکستان)

«نقش میراث مکتوب در تمدن میانی»

ایشان تأکید کرد که هم اکنون ۱۰۰۰۰ نسخه خطی در

تاجیکستان موجود است و کتابخانه‌های فردوسی، ملی، کمال‌الدین بهزاد از مراکزی هستند که دستنویس‌های فارسی در آن نگهداری می‌شود. از جمله این نسخه‌ها، دستنویسی است که درباره دلایل سقوط سامانیان مطالب تاریخی جالبی دارد. این نسخه متعلق به قرن ۴ و ۵ ق است.

تاکنون فهرست ۲۳۰۰ نسخه خطی فارسی در قالب ۶ جلد فشرده شده است. اما نسخه‌های عربی تاکنون فهرست و منتشر نشده است. وی همچنین اظهار داشت که هم اکنون پژوهشگاه خاورشناسی درباره نسخه‌های مصور و مذهب تحقیقاتی را به انجام رسانده است. از نسخ خطی قابل توجه می‌توان به نسخه‌ای از کلیات سعدی که معاصر عصر سعدی است و نیز کلیات عبید زاکانی که در حاشیه آن غزلیات حافظ نگاشته شده و نسخه‌ای بسیار نفیس می‌باشد اشاره کرد که پیشنهاد چاپ فاکسیمیله این اثر با ارزش از سوی آقای ایرانی و مرکز پژوهشی میراث مکتوب ارائه گردید و با استقبال مواجه شد.

وی همچنین به مجموعه نسخ تازه خریداری شده در کتابخانه‌های فردوسی و موزه بهزاد اشاره کرد و گفت که اخیراً ۸۰۰ نسخه خطی از «آقای مختاراف» دریافت نموده‌ایم که امید داریم بزودی آن را ساماندهی نمائیم. نسخ خطی فراوان دیگری نیز بصورت اهدایی به کتابخانه‌ها داده شده که باید ساماندهی شود.

۱۱) خانم اصغر بیکوا: (رئیس بخش کتابهای نادر کتابخانه ملی قزاقستان)

«چگونگی ایجاد و گردآوری گنجینه کتابهای نادر و نسخ خطی قزاقستان»

در سال ۱۹۱۰ با دستور شورای شهر «ورنی» کتابخانه ملی تأسیس شد و در ۱۹۱۴ بخش ویژه‌ای نیز برای مسلمانان ایجاد گردید. در ۱۹۳۱ هیأت رئیسه کمیته ملی قزاق در زمینه کتابخانه شهری شهر آلماتی کتابخانه ملی را بنیاد نهاد. نخستین رئیس کتابخانه از شخصیت‌های معروف قزاقستان و آسیای مرکزی بود. نخستین زمینه فعالیت اصلی کتابخانه حفظ میراث حزب کمونیست و کتابخانه‌های دانشگاهی بود. مجموعه‌های زیادی از جمله دو مجموعه ۳۵۰۰۰۰ جلدی و ۴۰۰۰۰ جلدی به کتابخانه قزاقستان اهداء گردید و بسیاری از کتابخانه‌ها مثل کتابخانه دولتی شوروی (لنین) و کتابخانه شهر سن

پترزبورگ نیز کتابهایی اهداء کردند که جمع آن به ۲۰۰,۰۰۰ جلد رسید. سپس بخش کتابهای نادر و نسخ خطی از مجموعه کتابخانه به شعبه‌ای دیگر از کتابخانه انتقال یافت که در ۱۹۳۸ تأسیس گردید و هدف آن در دسترس قرار دادن این مجموعه برای خوانندگان خاص خود بود. در آغاز تعداد این نسخ ۱۰۰۴ جلد بود. اما بعدها تعداد قابل ملاحظه‌ای کتابهای تازه‌یاب به کتابخانه تحویل گردید. موضوع بیشتر این نسخ در حوزه‌های فقه، صرف و نحو و نسخ عربی بودند. کتابهای نادر نیز بیشتر شامل: طب، عرفان، شعر، تاریخ و جغرافیا بودند. کتابهای ازبکی بیشتر ترجمه‌هایی از کتابهای طبی بود و کتابهای قزاقی بیشتر شامل نسخ خطی مردم‌شناسی، فولکلور و آموزشی است.

امروزه کتابخانه ملی قزاقستان دارای ۶ میلیون کتاب است که از مهم‌ترین مراکز علمی آسیای مرکزی بشمار می‌رود. مرکز کتابشناسی این کتابخانه یکی از بخش‌های علمی و تحقیقاتی شناخته شده است و بخشی با عنوان «بنیاد قزاقی» دارد که به گردآوری کتابهای قزاقی از زبانهای شرقی، روسی، فارسی و اروپایی پرداخته و از ۱۹۱۹ تا ۱۹۴۰ نیز فعالیت‌های گسترده‌ای در این حوزه انجام داده است. این کتابخانه دارای ۳۰۰۰۰۰ سند و مدارک و کلکسیون کتابهای شرقی و مجموعه تحقیقات شرق‌شناسی و کتابهای چاپی اروپایی کمیاب است.

هم چنین کتابهایی به زبان کره‌ای، دست نوشته‌هایی به زبانهای دیگر، مجموعه مینیاتورها، میکروفیلم و میکرو فیش‌ها از قرن ۱۱ تاکنون وجود دارد که در سن پترزبورگ به چاپ رسیده و از ۱۹۲۹ تا ۱۹۴۰ خط الفبایی به لاتین و سیرلیک تغییر یافته و نشریات زیادی از ۱۹۴۰ به بعد گردآوری گردید. بیشتر کتب چاپ سنگی در موضوع ادبیات است که توسط کارمندان و استادان «دانشگاه آبابی‌خان» تهیه و تنظیم گردیده و بیشتر این منابع به زبان فارسی است. از میان نسخه‌های خطی شرقی ۱۵۰ نسخه فارسی، ۱۲۰ نسخه عربی و ۱۴۰ نسخه ترکی جغتایی است. در سال ۲۰۰۶ با کمک سفارت ج.ا.ایران تحقیقاتی در این خصوص انجام گرفته که بزودی منتشر می‌گردد. قدیمی‌ترین کتاب (نسخه خطی) کتابخانه، قرآنی به خط کوفی است که با رنگهای مختلف تذهیب شده است و براساس یادداشت آخر کتاب پیداست این نسخه برای خواهر سلطان سنجر کتابت شده است. هم چنین نسخی از جامی، فضولی، حافظ، دیوان امیر علیشیرنویسی، خمسه

۱۳) دکتر سیزدیک‌اف: (رئیس دانشکده تاریخ دانشگاه آبی)

«برخی از مسایل مربوط به مطالعات جامع در مورد تحقیقات کتیبه‌های ترکان باستان به عنوان منبع تاریخی در قزاقستان» پرداخت و به پژوهشهایی که تاکنون در مورد کتیبه‌های این منطقه صورت گرفته اشاره کرد.

روز دوم، چهارشنبه ۲۲ نوامبر جلسه صبح: ۱۴) ناصر گلباز: (مدیر بانک اطلاعاتی، مرکز پژوهشی میراث مکتوب)

«ترکستان در فهرست نسخ خطی محفوظ در ایران».

ناصر گلباز

با استفاده از بانک اطلاعات نسخ خطی، کلمه ترکستان و انواع معانی آن را در فهرس نسخ خطی استخراج نموده و ارائه کرد که بسیار مورد توجه و استقبال حضاران واقع شد. بویژه آنکه برای نخستین بار با این بانک اطلاعاتی آشنا شده و درباره نحوه چگونگی استفاده و اطلاعات موجود در آن سولاتی از آقای گلباز نمودند.

ترکستان از منظر فهرست‌های نسخه‌های خطی ایران؛ فهرست نسخه‌های خطی نه تنها یک فهرست، بلکه دائرةالمعارفی چند دانشی است که با کمک ابزاری چون بانک اطلاعات نسخه‌های خطی و امکان جستجو در لابلای صفحات آن می‌توان به اطلاعات ارزشمندی دست یافت. برای نشان دادن این توانایی کلمه ترکستان در لابلای بخشی از فهرست‌های نسخه‌های خطی کتابخانه‌های تهران و قم جستجو شد و نتایج بدست آمده بصورت مقایسه‌ای بررسی شد. در بررسی اولیه ترکستان در نام نسخه‌های خطی بررسی شد در مرحله بعد در مکان کتابت، آغاز و انجام نسخه خطی، بخش بندی و ابواب و فصول و در نهایت در توضیحات کلی فهرست نگار. پس از بررسی نسخه‌های یاد شده این نسخه‌ها با سرفصل‌های ذیل تقسیم بندی شد.

. سفرنامه‌های مختلف در حوزه ماوراءالنهر

. متون ادبی ترکی و جغتایی

. کتاب‌های تاریخی در حوزه ماوراءالنهر

. نسخه‌هایی با موضوع تاریخ علم (حساب و نجوم)

. منشآت و نامه نگاری

نظامی گنجوی و شاهنامه فردوسی نیز وجود دارد. نسخ قزاقی بسیاری از آثار فضولی و امیر عیشینوایی در کتابخانه وجود دارد که نشان از تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات قزاقی دارد.

۱۲) مجتبی کرمی: (دفتر مطالعات و اسناد وزارت امور خارجه)

«کتیبه‌های خوارزم»

مجتبی کرمی

وی اظهار داشت، تاریخ یکی از علوم پرچادیه در پهنه اندیشه بشری است. این علم ما را از احوال گذشتگان و دوره‌های مختلف زندگانی بشر آگاه می‌کند. با مطالعه تاریخ می‌توان از آن پندهای ارزنده‌ای گرفت و در مسیر زندگی از آنها استفاده کرد.

برای مطالعه تاریخ، بررسی آثار به جا مانده از پیشینیان خصوصاً آثار مکتوب آنان، امری ضروری است. این آثار شامل کتاب‌های خطی، اسناد دولتی، نقاشی‌ها، کتیبه‌ها و نوشته‌های روی ظرف‌ها، زینت آلات، لوازم جنگی، صنایع دستی و... است. در میان همه این آثار کتیبه‌ها جایگاه خاصی دارند. این اسناد که بر روی سنگ یا چوب حکاکی شده و یا بر کاشی نوشته شده‌اند، علاوه بر ارزش اسنادی خود، میزان هنرمندی حکاکان و خطاطان هر دوره را به ما نشان می‌دهند. همچنین نوع خط، زبان و ادبیات آن مقطع تاریخی را روشن می‌سازند.

خوارزم یکی از مناطق تاریخی ماوراءالنهر، و خیره یکی از شهرهای مهم آن با تاریخی کهن است. در برخی از دوره‌های تاریخی، خیره مرکز سیاسی، اقتصادی، علمی و ادبی خوارزم بوده و همین امر سبب ایجاد آثار با ارزشی از بناها و میراث مکتوب در آنجا شده است. ساختمان‌های قدیمی این شهر شامل: مسجدها، مدرسه‌ها، مقبره‌ها، خانقاه‌ها، حمام‌ها، کاخ‌های خان‌ها، کاروان سراها و... مؤید این مطلب است. اغلب این بناها دارای کتیبه‌اند. این کتیبه‌ها در مورد خصوصیات بناها، واقفان، معماران، خطاطان، حکاکان و دیگر هنرمندان خیوقی که این آثار را پدید آورده‌اند سخن می‌گویند. متن آن‌ها اغلب به زبان فارسی در برخی موارد عربی و ندرتاً ترکی است و به نظم و نثر نوشته شده‌اند. مطالعه این کتیبه‌ها هم چنین به شناخت ما از جامعه خوارزم در دوره‌های گذشته کمک می‌نماید.

مسائل اجتماعی

سایر موارد

شایان ذکر است که دست‌یابی به این حجم از اطلاعات با اتکا به نمایه‌های فهرست‌ها میسر نبوده. بویژه اینکه نمایه‌های فهرست‌ها در بیشتر موارد متنوع نبوده و محدود به نام مؤلف و نام کتاب است. از کنار هم قرار گرفتن این اطلاعات است که آشنایی بیشتری با میراث مشترک ایران و وراورد (ماوراءالنهر) و خوارزم بصورت ساده‌تری امکان‌پذیر می‌شود.

۱۵ خانم جاندوس اوا: (مرکز شرق‌شناسی سن پترزبرگ، بخش افغان‌شناسی)

«متن اقتباس شده و اهمیت آن به عنوان منبع بر اساس جلد اول سراج‌التواریخ»

تاکنون ۳ جلد از این کتاب به زبان روسی چاپ و منتشر شده است. ایشان به ویژگی‌های تصنیف این کتاب و منابع شفاهی و مکتوب اشاراتی داشت و در خصوص قبایل مختلف افغانستان اطلاعاتی در این کتاب به دست می‌دهد و اسامی شخصیت‌های مذهبی و قومیت‌های تاریخ افغانستان در آن به چشم می‌خورد...

۱۶ دکتر خورشیدیان: (ارمنستان)

«الفبای ارمنی و نقش در آن ثبت زبان‌های ترکی عثمانی و قبچاقی»

استفاده از الفبای ارمنی برای زبان ترکی در نسخ خطی از قرن ۱۴ تا زمان صنعت چاپ، قرن ۱۸ ادامه داشته است. ارمنه مهاجر در مناطق دیگر زبان ترکی را با الفبای ارمنی ثبت می‌کردند که بیشتر در موضوعات فلسفی و مذهبی بوده است. در ترکیه و شهر استانبول نیز از خط ارمنی و زبان ترکی استفاده می‌شده است. ترانه سرایان ترکی عشاق با خط ارمنی مطالب خود را می‌نگاشتند.

در ترکیه مجموعه‌ای درباره شعرای ترکی که آثارشان به زبان ارمنی است از سوی مرکز فواد کوپرلو منتشر شد. در سال ۱۹۲۵ مجموعه آثار تعدادی از شعرای ارمنی که اصالتاً ارمنی هستند و به زبان ترکی نگاشته‌اند، منتشر شده است. برخی آثار کردی، عربی و ترکی که نیز با خط ارمنی ثبت شده است. شعرای معروف ارمنی بین اقوام ترک زبان بسیار معروف هستند. نخستین روزنامه و هفته‌نامه ترکی در تقسیم در سال ۱۸۳۲ از سوی یک تبعه فرانسوی به نام

«الکساندر بلک» تاسیس شد.

در طی قرن ۱۹، روزنامه نگاری بین ارامنه ترکیه بسیار رشد کرد و تعدادی روزنامه بخط ارمنی و زبان ترکی منتشر شد که از آن جمله می‌توان به «منظومه افکار» و «مجموعه حوادث» اشاره کرد.

۱۷ انور گالییف: (دانشیار دانشگاه فارابی قزاقستان)

«کتاب و خط در تاریخ افسانه‌ای»

او درباره بسیاری از اقوامی که بخاطر نشان دادن قدمت تاریخ خود دست به تاریخ سازی زده و اسنادی را جعل نموده‌اند، اشاره کرد و اظهار داشت که تاریخ اقوام مختلف از این دیدگاه می‌بایست با نظری انتقادی بررسی و تصحیح گردد تا فرهنگ اصیل و غنی اقوام از جمله در شوروی سابق و آمریکای مرکزی از تاریخ دروغین باز شناخته شود.

۱۸ خانم گل بهار مولوتووا: (رئیس بخش انسیتوتوی خاورشناسی وزارت آموزش و علم قزاقستان)

«نسخه‌ای تازه‌یاب از دیوان خوشحال غریبی و توصیف آن»

این نسخه جدید در ازبکستان و قزاقستان قابل دسترسی است. وی دارای اشعار فارسی نیز هست و پیرو مکتب شاعران فارسی زبان است. این اثر بزودی در قزاقستان منتشر می‌شود و پیشنهاد چاپ عکسی این نسخه با مرکز پژوهشی میراث مکتوب در میان گذاشته شد تا در صورت امکان در ایران منتشر گردد.

۱۹ فریبا افکاری: (کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران)

«بررسی و تحلیل آرایه‌های هنر و جلدسازی در نسخ خطی ماوراءالنهر موجود در برخی از کتابخانه‌های ایران».

ایشان در مقاله خود به بررسی و تحلیل نسخه خطی ماوراءالنهری از حیث جلد، کلیشه، نام صحافان، مهرها، کاغذ، خط و تذهیب پرداخت و اسکن برخی نمونه‌هایی از این نسخ را که در کتابخانه‌های موجود می‌باشد و به حضار نشان داد.

این بررسی به تحلیل نسخ خطی ماوراءالنهری موجود در برخی کتابخانه‌های ایران از حیث نسخه شناسی و جلدسازی پرداخت و کوشید تا بویژه به مشخصات و ویژگیهای جلدسازی و صحافی شامل نام و رقم صحافان،

فرهنگ و هنر آسیای مرکزی و مردم قزاق است اشاره نمود.

مراسم اختتامیه سمینار:

در پایان یکی از شاعران و نویسندگان قزاقستان شعری را در مدح کتاب به زبان قزاقی برای حضار قرائت کرد که مورد استقبال و تشویق بسیار حاضران قرار گرفت. سپس آقای حسن صفرخانی رایزن فرهنگی ایران در جمع بندی نهایی به نقش میراث مکتوب در رشد همکاری فرهنگی اقوام و ملل ایران و آسیای مرکزی، پرداخت و به گسترش فرهنگی بین کشورهای ایران و آسیای مرکزی تأکید فراوان نمود.

در جمع بندی نهایی سمینار، آقای اکبر ایرانی، رئیس مرکز پژوهشی میراث مکتوب نیز به برخی مسایل به شرح زیر پرداخت:

۱) اعلام آمادگی مرکز جهت انتشار متون و نسخ خطی فارسی مانند دیوان خوشحال غریبی، کمک به چاپ شاهنامه به زبان قزاقستانی موجود در انستیتوی خاورشناسی تاجیکستان به زبان قباچاقی.

۲) تمایل جهت انتشار کتابهای فارسی درباره تاریخ و فرهنگ آسیای مرکزی با همکاری و مشارکت انستیتوهای خاورشناسی کشورهای ماوراءالنهر که با همکاری مرکز میراث مکتوب به چاپ برسد.

۳) پیشنهاد و آمادگی ایران برای برگزاری سمیناری در دو سال آینده.

۴) تهیه و انتشار فهرست و بانک اطلاعاتی نسخ خطی مشترک و تکمیل بانک اطلاعات دستنویس های شرقی با همکاری کشورهای حوزه ماوراءالنهر.

۵) کوشش برای برپایی بزرگداشت فهرست نگار و نسخه شناس برجسته آقای آکیموشکین.

۶) چاپ مشترک نسخه های نفیس به صورت نسخه برگردان و عکسی.

۷) حفظ، تداوم و گسترش ارتباط علمی نمایندگان مراکز علمی آسیای مرکزی و روسیه با ایران و تأکید بر تاریخ مشترک ایران.

۸) اعلام همکاری با مراکز حفظ و نگهداری و مرمت نسخ خطی، فهرست نگاری و تصحیح متون.

تاریخ صحافی، مضامین و عبارات بکار رفته در سجع مهر صحافان بپردازد. هم چنین به بررسی هنری مهرهای صحافان و ویژگی های جلدهای ماوراءالنهری از حیث جنس، رنگ و آرایه های هنری که آن را از دیگر انواع جلدهای ایرانی و عربی و ترکی جدا می سازد، اشاره دارد. علاوه بر آن، نتیجه این پژوهش منجر به تهیه لیستی از اسامی صحافان و کتبی که بدست آنان صحافی گشته شده است که خود نمایانگر موضوعات کتابهایی است که در حوزه ماوراءالنهر کتابت شده و یا مطالعه و قرائت می شده است که از لحاظ مطالعات اجتماعی و تاریخی دارای ارزش و اهمیت بسیاری است. در این پژوهش از روش اسنادی و تحلیل محتوا برای شناسایی مهرها، جلدها و متون استفاده شده است.

۲۰) پروفیسور عالم جان مرادف: (قزاقستان)

«کتاب کُتدکبلیق تألیف بلاساغونی»

بلاساغونی شاعر بزرگ قزاقستان است و این کتاب متأثر از شاهنامه فردوسی سروده شده است که حاوی اندرزها و اخلاق و حکمت عملی است.

۲۱) دکتر شوخف ساف: (ایران شناس، قزاقستان)

«نقشها و نگاره های هنری متأثر از شاهنامه»

او درباره نگاره هایی که بر روی کلاهها و کمربندها در سبیری و ناحیه ای از شوروی وجود دارد و تأثیر آنها از شاهنامه فردوسی سخن گفت. ایشان درباره تأثیراتی که شاهنامه فردوسی بر ساخت انواع تزئینات و لباسها داشته است نمونه های عینی را ارائه نمود که شامل سنجاق های طلا در زمان کوشانیان و ساسانیان موجود در کلکسیون های روسیه و در موزه آرمیتاژ می گردید. برخی نمونه ها اشاره هایی به داستان بیژن و منیژه داشت، برخی تصاویر مانند کمر بند و لباسهای حماسی خاص بود نیز به نمایش درآمد، که با استفاده از برخی توصیفات فردوسی در شاهنامه ساخته شده.

۲۲) خانم نورمانووا: (پژوهشگر انستیتوی شرق شناسی وزارت آموزش و علم قزاقستان)

«دست نوشته های عربی به عنوان منبع تحقیقات فرهنگ و تاریخ ملت قزاق»

ایشان به برخی از این منابع مهم عربی که نشانگر

